

ŽIJEME V DOBĚ BEZPRECEDENTNÍHO MÍRU?

Steven Pinker a jeho percepce v odborné literatuře

DO WE LIVE IN AN ERA OF UNPRECEDENTED PEACE?

Steven Pinker and his Perception in Academic Literature

Vladimír Bízík^a, Zdeněk Kříž^b

Abstrakt

Článek shrnuje a kriticky reflektuje hlavní myšlenky díla Stevena Pinkera *The Better Angels of our Nature* a představuje hlavní proudy kritiky. Tyto proudy kritiky jsou zařazeny do kategorií, načež dochází k reflexi síly argumentů Pinkerových oponentů. Závěry hovoří v prospěch koherence a empirické zakotvenosti myšlenkového proudu vyzdvihujícího civilizační pokles míry násilí. Rozpoznání těchto trendů a jejich zdrojů může pak sloužit jako návod k dalšímu pokroku v této oblasti.

Abstract

The article sums up the main ideas of Steven Pinker's book *The Better Angels of our Nature*, and introduces main currents of its criticism. The currents are categorized; thereafter the strength of Pinker's opponents' arguments is evaluated. The conclusions points towards coherence and sound empirical foundation of the school of thought emphasizing the civilizational downward trend in violence. Recognition of these trends can in turn help determine further steps in mitigating levels of political violence.

Poděkování

Tento článek byl vypracován v rámci řešení grantového projektu *Metodika predikce, včasného varování a prevence hrozeb plynoucích z regionálních ozbrojených konfliktů pro vnitřní bezpečnost ČR* (VI20172020094, Ministerstvo vnitra České republiky).

Klíčová slova

pacifikace; válka; mír; lidská přirozenost.

Keywords

Pacification; War; Peace; Human Nature.

^a Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií, Masaryk University, Brno, Czech Republic. Email: bizik@mail.muni.cz. Researcher ID: H-7140-2018

^b Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií, Fakulta sociálních studií, Masaryk University, Brno, Czech Republic. Email: zkriz@fss.muni.cz. Researcher ID: AAB-9853-2019

Úvod

Kanadsko-americký psycholog a lingvista působící na Harvardově univerzitě Steven Pinker publikoval v roce 2011 práci *The Better Angels Of Our Nature* (zatím bez českého překladu), která vzbudila velké množství pozitivních i negativních ohlasů v různých sociálněvědních oborech včetně politologie, mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií. Pinkerovy myšlenky po bezmála desetiletí od své publikace žijí svým životem a rozdělují odbornou veřejnost na dva tábory, které se liší paradigmatickým pohledem na společenskou realitu. Především odpůrci Pinkerovy interpretace historie označují v poslední době Pinkera a jeho zastánce za takzvané „nové optimisty“, a to s poněkud hanlivým podtónem.

Cílem tohoto přehledového textu je shrnout a evaluovat argumenty Pinkera a jeho nejprominentnějších kritiků, představit tyto argumenty širšímu českému publiku zabývajícímu se problematickou mezinárodní bezpečností, a především zhodnotit přínos této debaty pro bezpečnostní výzkum. Na začátku představíme jádro Pinkerovy argumentace a shrneme kauzální mechanismy, které ve své knize popisuje a demonstruje. Poté představíme hlavní proudy kritiky, které byly vzneseny jako reakce na Pinkerovu tezi. Mezi tyto proudy patří kritika statistických metod použitých v díle; paradigmatický nesouhlas se zaměřením výzkumu; polemika nad náplní pojmu „násilí“; spor o roli náboženství a povahu sekularismu; nesouhlas s pozitivním vnímáním role kapitalismu a moderního státu; a nakonec kritika univerzálních a univerzalistických ambicí Pinkerovy teze.

Tento článek hájí argument, že sice Pinkerovy teze obsahují řadu slabých míst, které (v závislosti na paradigmatických východiscích čtenáře) ve větší či menší míře Pinkerovy vývody problematizují, avšak že kritika „nového optimismu“ je často založena na nedostatečně pečlivém čtení Pinkera a jeho následné desinterpretaci. Veškerá zkoumaná kritika ukazuje zjevné limity Pinkerovy analýzy, nebyly však nalezeny takové argumenty, které by ji zpochybnily v základech a v rámci limitů, které si sama stanovila.

SHRNUTÍ ARGUMENTŮ STEVENA PINKERA

Kniha *The Better Angels Of Our Nature* s podtitulem *Why Violence Has Declined* (který byl v některých edicích nahrazen neutrálnějším *A History of Violence and Humanity*) od harvardského profesora Stevena Pinkera (narozen 1954) je interdisciplinární dílo, napůl vědeckopopularizačního charakteru a napůl určeno odborné veřejnosti, jehož hlavním cílem je empirickými důkazy podložit ambiciózní tvrzení, že násilí v lidských společnostech je na ústupu, a to jak v měřítku tisíciletí a staletí, tak i posledních desetiletí a dokonce let. Tím reaguje především na převažující proud sociálněvědní literatury, který pod vlivem marxismu hájí názor, že moderní, kapitalistická společnost je typická nárůstem různých forem násilí, které vyvěrá z existujících kontradikcí ve společnosti.¹ Z politologického pohledu pojem „násilí“ používá Pinker do jisté míry fluidně. Má mysli jak vojenské konflikty se ztrátami na životech, tak intrakomunitární

¹ KRÍŽ, Zdeněk. The Never Ending International Relations Story: Theories Dealing with the Causes of Wars. In: KRÍŽ, Zdeněk a Jana URBANOVSKÁ, eds. *Examining Armed Conflict: Theoretical Reflections on Selected Aspects*. Brno: Munipress, 2014, s. 30-31.

násilí v podobě vražd, loupežných přepadení a znásilnění. Vědomě však vynechává studium násilí nefyzického charakteru, které dle některých autorů (viz níže) nahradilo kinetické násilí v industrializovaných společnostech.

Pinker tvrdí: „...zdá se, že dnes žijeme v nejmírumilovnější době existence našeho druhu.“² Toto tvrzení neznamená, že pokles násilí by byl absolutní a vylučoval by nutně pokles v absolutních číslech, statistické výkyvy, rozkvět násilných ideologií, genocidy, terorismus nebo celkový zvrat v tomto trendu. Jakožto psycholog, Pinker staví na *hydraulické teorii násilí*, přičemž ji ale problematizuje, když tvrdí, že biologické sklony k násilí jsou velice komplexním jevem, produktem složitého evolučního vývoje. Stejně jako každá jiná biologicky daná složka lidského chování, je sklon k násilí modulován sociokulturním prostředím.³ Jinými slovy, ačkoli nelze existenci *hydraulických* mechanismů násilí spolehlivě zpochybnit, v komplexních státních lidských společenstvích mají tyto mechanismy spíše omezenou aplikaci a příslušné teorie omezený dosah.

Historické trendy a aplikace lidské povahy

Struktura Pinkerovy práce je dána zejména popisem šesti historických trendů, jež lze sledovat napříč dějinami a které pro přehled zvukně pojmenovává. Prvním je *pacifikační proces*, který je charakterizován přechodem od společenství lovců a sběračů ke společenstvím zemědělským, které dávají základ pro systémy centralizované moci, města a byrokracie. Druhý proces Pinker obsírně vysvětluje na příkladu středověké Evropy a je spojen s konsolidací feudálních teritorií v centralizované státy připomínající ty dnešní s centralizovaným právem a mocí, což (kromě jiného) vedlo k ukotvení infrastruktury obchodu. Tento proces je označen jako *civilizační proces*. Třetím milníkem je *humanitární revoluce*, která se v evropském kontextu naplno projevila v období osvícenství, které odkazuje na antickou tradici v kontextu západních společností a na odpovídající tradice ve společnostech nezápadních. Toto období Pinker charakterizuje postupným upouštěním od státem podporovaných forem násilí: mučení v rámci trestního řízení, ordály, despotismus, otrokářství a nevolnictví. Čtvrtým milníkem je období *dlouhého míru*, který nastal po konci 2. světové války - velmici se zřekly válčení mezi sebou a začalo období charakterizované toliko válkami menšího rozsahu a civilními konflikty. I těch statisticky ubývá a období posledních několika desetiletí se nazývá *novým mírem* - kdy ubývalo občanských válek, genocid, a zvláště krutých excesů despotických vládců. Posledním přechodem, který probíhá do dnešní doby, je období *revolucí práv*. Pinker jako jeho počátek vnímá v americkém kontextu přijetí tamního antidiskriminačního zákona a je charakterizován postupným ubýváním systematické diskriminace menšin a méně privilegovaných skupin populace - rasových a náboženských menšin, žen, dětí, LGBT komunit, a dalších podobných skupin.⁴

Pinker metaforicky popisuje atributy lidské psychologie, které mají vliv na mírumilovné a násilné chování, které nazývá *vnitřními démony* a *dobrymi anděly*. Mezi *démony* autor zařazuje dravé a „praktické“ násilí (loupení, dobývání, eliminace rivalů); potřebu dominance nad jinými členy sociální skupiny či nad jinou sociální skupinou; hluboce

² PINKER, Steven. *The Better Angels of Our Nature: A History of Violence and Humanity*. London: Penguin Books, 2012, s. xix.

³ *Ibid.*, s. xxiii-xiv.

⁴ *Ibid.*, s. xxii-xxiii.

zakořeněnou touhu po mstě (vendeta, čest rodiny, hrdelní právo); sadismus (perverze přirozeného pudu spatřit porážku protivníka) a náchylnost k ideologiím (militantní náboženství, politické ideologie; systémy myšlenek s utopickými představami - nekonečně šlechetný cíl světi jakékoli prostředky). S průběhem historických proměn fungování lidských společenství jsou dle Pinkera čím dál tím víc aktivované nenásilné vlastnosti neboli *andělé*: sebekontrola (schopnost předvídat následky svého pudového chování), empatie, smysl pro mravnost (preference materiální spravedlnosti před tribalismem) a racionalita.⁵

Výše zmíněné historické trendy jsou zprostředkovány změnou společenských podmínek, které „aktivují“ *dobré anděly*. Mezi tyto proměny ve společnosti Pinker řadí *monopolizaci státní moci, rozvoj obchodu a kapitalistické směny zboží, feminizaci společnosti, racionalitu a kosmopolitismus*.⁶

Z teoretického hlediska je snad nejzajímavější sekce, kde Pinker popisuje změnu dynamiky lidského soužití právě prostřednictvím výše vyjmenovaných historických proměn společnosti. Koncept je modifikací známého *vězňova dilematu* a Pinker je nazývá *pacifistovo dilema*. Model pacifistova dilematu ukazuje kalkulaci jedince ve prospěch či neprospěch uchýlení se k agresi. Hodnoty, které Pinker přiděluje jednotlivým scénářům agrese či kooperace, jsou poněkud arbitrární a zasloužily by si detailnější rozpracování, což může být námětem pro budoucí článek v oboru psychologie či politologie. Důsledkem jeho modelu v každém případě je, že v nemodifikovaném *přirozeném stavu* je konflikt takřka nevyhnutelný a zároveň krajně nežádoucí.⁷ Jednotlivé společenské proměny, od etablování státní autority až po kosmopolitismus, tuto kalkulaci jednotlivce (či skupiny) modifikují a činí mírové nenásilné řešení situace atraktivním. Kumulativní působení těchto společenských atributů je pak pro očekávání mírumilovné kalkulace ještě příznivější.

Obecný Pinkerův pohled, že válka je prastarým fenoménem a mírumilovnost moderním vynálezem, není samozřejmě ničím novým - právník Henry Maine přesně tuto myšlenku vyslovil již v půlce devatenáctého století.⁸ Pinker taktéž není jediným moderním autorem, který hájí nebývalou mírumilovnost společnosti. Třebaže však Pinker argumentuje aspekty lidské psychologie a jejich interakcí se společenskými inovacemi, historik Michael Howard ve své práci *The Invention of Peace and the Reinvention of War* vidí důvody poklesu válčení ve struktuře mezinárodního systému. Struktura vzniká na troskách ničivých válek a není výsledkem zákonitostí lidské psychologie, nýbrž úsilí elit vytvořit a udržet specifický mezinárodní řád.⁹ Poklesu válčení se ve svém díle rozsáhle věnuje kupříkladu také izraelský odborník na bezpečnost Azar Gat. Ten rovněž poukazuje na komplexnost lidské povahy, která má v závislosti na okolnostech projevy jak násilné, tak mírumilovné, a odmítá tak naivní *nature/nurture* debatu.¹⁰ Gat se vůči Pinkerovi vymezuje nikoli v obecné rovině, kde s ním souhlasí, vytýká mu však některá kauzální

⁵ Ibid., s. xxiii-xxiv.

⁶ Ibid., s. xxiv-xxv.

⁷ Ibid., s. 821.

⁸ HOWARD, Michael. *The Invention of Peace and the Reinvention of War: Reflections on War and International Order*. London: Profile, 2002, s. 1.

⁹ Ibid., s. 6.

¹⁰ GAT, Azar. Is War in Our Nature?: What Is Right and What Is Wrong about the Seville Statement on Violence. *Human Nature* [online]. 2019, roč. 30, č. 2. DOI: 10/ggbnd9

tvrzení. Vyhnouti se válce jako výsledek kalkulace v rámci *pacifistova dilematu* je dle něj velice jednostranný pohled: ostatně, války mají kromě poražených také vítěze.¹¹ Gat dává za pravdu realistům v tom, že lidé vzájemně soutěží a budou soutěžit o statky a zdroje. Zároveň však rozvoj kapitalistické ekonomiky, nárůst vzájemné závislosti a také neustále rozšiřování koše dostupných statků razantně snížilo atraktivitu násilí a válčení.¹² V tomto je jeho argumentace podobná výkladu Pinkera. Historický pokles násilí si všímají i mnozí další soudobí autoři, jmenovitě taky Joshua S. Goldstein¹³ či Ian Morris¹⁴. Unikátní na Pinkerovi je tedy především rozsah, empirická podloženost argumentu a jeho situování na pomezí disciplíny historické, politologické, psychologické a biologické.

KRITIKA PINKERA

Po své publikaci se stala kniha *The Better Angels Of Our Nature* terčem silné kontroverze. Někdy to bylo kvůli nepochopení a dezinterpretaci hlavních myšlenek a nedorozumění, někdy kvůli inherentním slabinám. Obecně lze kritiku rozdělit do čtyř hlavních kategorií. V první řadě se věnujeme kritice statistického přístupu a metod, jež Pinker používá. Dále rozebereme kritiku paradigmatickou, která odmítá Pinkerův pohled na realitu a zpochybňuje možnost rozumění dostupným datům jako poklesu násilí. S tím souvisí kritika založená na tvrzení, že charakter státu a moci se historicky proměnil tak, že je nutno koncept násilí redefinovat, což vede ke zpochybnění toho, jestli mohlo k poklesu násilí dojít. Rozebereme rovněž výtky, které míří na nejasnou kauzální souvislost mezi konsolidací státu a kapitalismem na jedné straně a pacifikací na straně druhé. Konečně se také věnujeme kritice, která zpochybňuje některé filozofické aspekty Pinkerovy práce, zejména jeho anemickou historiografii a důraz na sekularismus jako takřka jediný zdroj pacifikace. Jednotlivé proudy kritiky budou představeny spolu s argumentací, proč je nutno je odmítnout či přijmout. Jak bylo již naznačeno v úvodu, Pinkerovo dílo mělo výrazný ohlas a není ambicí této práce přinést vyčerpávající výčet všech děl dotýkajících se problematiky, ale nabídnout reprezentativní obraz hlavních proudů ohlasu na zkoumanou práci.

Spor o statistiku

Vícero autorů kritizuje Pinkerovu aplikaci rudimentárních statistických metod a prostých průměrů, kdy by bylo na místě zvážit alespoň průměry vážené - „...vražda šesti milionů Židů není poklesem násilí o polovinu, jen protože světová populace dvojnásobně vzrostla“¹⁵. Ovšem s nejvýraznější kritikou metod přišli statistikové Nassim Nicholas Taleb a Pasquale Cirillo, kteří v roce 2016 publikovali studii nazvanou *On the Statistical*

¹¹ GAT, Azar. *The Causes of War and the Spread of Peace: But Will War Rebound?*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2017, s. 63.

¹² GAT, Azar. *War in Human Civilization*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2006, s. 673.

¹³ GOLDSTEIN, Joshua S. *Winning the War on War: The Decline of Armed Conflict Worldwide*. New York: Dutton, 2011.

¹⁴ MORRIS, Ian. *War! What Is It Good For?: Conflict and the Progress of Civilization From Primates to Robots*. [s.l.]: [s.n.], 2015.

¹⁵ COWEN, Tyler. Steven Pinker on violence. In: *Marginal Revolution* [online]. 2011 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/371gC2u>.

*Properties and Tail Risk of Violent Conflicts*¹⁶. Ta především reaguje na Pinkerem použité statistiky a na jeho tvrzení, že důvodem, proč se války a násilí vyskytují v historických kronikách méně než v současnosti, je *historická myopie*, nedostatek záznamů a vnímání násilí jako něčeho zcela běžného a nehodného zaznamenávání.¹⁷ Taleb a Cirillo aplikují složitější statistické metody, analyzují data o ozbrojených konfliktech posledních dvou tisíciletí za použití technik pro překonání nespolehlivosti a nekompletnosti historických dat. Jejich cílem bylo vypočítat skutečnou středovou hodnotu obětí válek, nikoli středovou hodnotu dostupného vzorku a dle závěrů studie nelze statisticky pozorovat reálný pokles válčení.¹⁸

Období sedmi desetiletí míru mezi Francií a Německem je dle jejich analýzy pouze statistickou anomálií. Budoucnost to může prokázat; ovšem není použití jakkoli pokročilých statistických metod slepé, pakliže ignoruje normativní, legislativní a historické příčiny takového období míru? Několik desetiletí míru mezi zeměmi, které mají jako součást národní ideologie nutnost porážky toho druhého, není totéž co desetiletí míru v mezinárodním prostředí, které zakazuje revizi státních hranic, v ústavním systému, který ruší povinnou vojenskou službu a zakazuje válku jako legitimní nástroj řešení konfliktů. V neposlední řadě pak platí, že žádná industrializovaná země v poválečném období nevedla konflikt, který by byl jejím obyvatelstvem výrazněji schvalován. Takového prostředí jen stěží lze srovnávat s normativním prostředím založeným na vojenské cti. Text Taleba a Cirilla (který mimochodem neprošel recenzním řízením, jež Taleb neuznává) ignoruje Pinkerem často zdůrazňovanou poznámku o tom, že neusiluje žádným způsobem předpovídat budoucnost a pravděpodobnost vypuknutí nových konfliktů, naopak má pouze snahu vysvětlit, proč doposud docházelo k sestupným změnám v jejich frekvenci. Ačkoli Taleb Pinkerovi vytýká arbitrárnost operacionalizace pojmů, sám zařazuje do své analýzy pouze války čítající přes 3 000 obětí (ve druhé části analýzy i 20 000 a 145 000). Data, která kritický text používá, jsou navíc ohraničena rokem 1945, což nechává Pinkerova tvrzení o *dlouhém míru* nedotčena - tvrzení, jež se text v první řadě ujímá vyvrátit. Jestli je přes 70 let *dlouhého míru* pouze onou příslovečnou *černou labutí*, lze stěží soudit. Kritika Taleba a Cirilla však jednoznačnou odpověď nedává a jejich metody nejsou dostatečně přesvědčivé.

Během roku 2019 byla pak publikována kniha amerického politologa Beara Braumoellera pod názvem *Only the Dead: The Persistence of War in the Modern Age*¹⁹, která je koncipována téměř výhradně jako polemika nad Pinkerovými tezemi a ve svých jednotlivých kapitolách vyvrací Pinkerova tvrzení. Jedná se o bezpochyby přínosnou publikaci, která však spíše, než že by Pinkera zcela vyvracela, pouze poukazuje na limity jeho analýzy. Braumoellerova kritika se týká několika sporů, které tento text prezentuje, tudíž se k ní ještě vrátíme. Mezi argumenty Braumoellera je (podobný argumentům výše uvedeným) pohled na *dlouhý mír* mezi velmocemi v poválečném období jako na pouze jedno z období, k jakým v průběhu historie s určitou pravidelností dochází, a tudíž není

¹⁶ TALEB, Nassim Nicholas a Pasquale CIRILLO. On the Statistical Properties and Tail Risk of Violent Conflicts. In: . 2015 [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Y0DpHO>.

¹⁷ PINKER, Steven. *The Better Angels of Our Nature: A History of Violence and Humanity*, s. 240.

¹⁸ TALEB, Nassim Nicholas a Pasquale CIRILLO. *On the Statistical Properties and Tail Risk of Violent Conflicts* [online] [cit. 03.12.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/3dB1yLj>.

¹⁹ BRAUMOELLER, Bear F. *Only the Dead: The Persistence of War in the Modern Age*. New York: Oxford University Press, 2019.

takovýto dočasný vývoj překvapující.²⁰ Zda je tento argument přesvědčivý nebo nikoli, závisí na dvou faktorech: znalost budoucnosti a paradigmatické rozpoložení čtenáře. Budoucnost nelze znát, a proto až vývoj následujících desetiletí potvrdí či vyvrátí, zda je ničivá velmocenská válka ještě myslitelná. Pinker však argumentuje, že normy mezinárodního prostředí se změnily a hodnoty osvícenství se etablovaly natolik, že válka mezi mocnostmi je hodnotově nepřípustná (ač možná).

Obhajobě hodnot osvícenství Pinker věnoval svou pozdější rozsáhlou práci publikovanou v únoru 2018 pod názvem *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*²¹ (český překlad zatím nebyl vydán, existuje ovšem slovenský překlad pod názvem *Bud' svetlo: Obhajoba rozumu, vedy, humanizmu a pokroku*, jenž byl vydán nakladatelstvem Tatran v roce 2019). Pinker v této knize interpretuje normy a hodnoty osvícenství a argumentuje, že lidský pokrok posledních staletí a desetiletí ve všech oblastech je propojen s idejemi osvícenství. Obchod, demokracie, hospodářský rozvoj, udržování míru a mezinárodní právo dle Pinkera snižují pravděpodobnost válčení a přinejmenším politicky motivovaného násilí.²² Jinými slovy, svět, kde se pěstují liberální hodnoty, je jiný a poválečný vývoj není pouze náhodným pravidelným výkyvem. Pouze budoucnost ukáže.

Spor o paradigma

S paradigmatickým pohledem na sociální realitu souvisí i rozdíl ve vnímání, co vlastně platí za pokles násilí. Pinker se dívá na relativní počty obětí násilí vůči obyvatelstvu. Jelikož lidská populace neustále roste, je téměř nevyhnutelný růst násilí v absolutních číslech, ledaže by došlo ze dne na den k revoluci v lidské psychologii. Někteří autoři tvrdí, že je chybné oslavovat pokles násilí, jenom protože zároveň došlo k populačnímu růstu, což vede k rezignaci a ignoraci nárůstu absolutního počtu trpících lidí.²³ Těžko se lze této kritice vyhnout, je ovšem nutné dívat se na Pinkerovu metodu z konsekvencialistického pohledu. Pokud zvážíme, že člověk v momentě svého narození absolvuje hypotetický „vrh kostkou“, jestli bude jeho život pln blaha nebo utrpení, výsledek této loterie je stejný bez ohledu na množství současně probíhajících loterií. To, že před svým narozením má člověk neustále vyšší šanci, že prožije život v míru, není nijak dotčeno potenciálně narůstající masou trpících lidí. To neznamená, že tato masa není hodna etické pozornosti, nijak to však neubírá na legitimitě Pinkerova vnímání reality.

Britský politický filozof John Gray v roce 2015 publikoval esej²⁴, v němž v mnoha bodech ostře kritizuje teze o poklesu násilí. Argumentuje, že konec válek mezi velmocemi v poválečném období znamená velice málo, když velmocenské konflikty probíhají formou válek zástupných - korejská či vietnamská válka, irácko-iránská válka, čínská invaze do Tibetu, sovětská invaze Maďarska a Československa, ale i konflikty po skončení

²⁰ Ibid., s. 24-29.

²¹ PINKER, Steven. *Enlightenment Now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress*. New York: Viking, 2018.

²² Ibid., s. 166.

²³ EPSTEIN, Robert. Book Review: The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined. In: *Scientific American* [online]. 2011 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/30hliP8>.

²⁴ GRAY, John. Steven Pinker is Wrong About Violence and War. In: *The Guardian* [online]. 2015 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/3gWjgLz>.

Studené války: obě války v Perském zálivu, intervence na Balkáně či probíhající konflikt na Ukrajině.

Konflikt na Ukrajině dle mnoha autorů obsahuje dimenzi zástupné války.²⁵ Evropská unie a Spojené státy před jejím vypuknutím podporovaly prozápadní ukrajinskou opozici, což Rusko interpretovalo jako nelegitimní politiku zatlačování Ruska.²⁶ Výsledkem je hybridní válka, v níž se typicky krom jiného utkávají státy v zastoupení.²⁷ Taktéž by bylo velice těžké nevidět formu zástupného konfliktu v syrské občanské válce, a to jak v regionální²⁸, tak globální dimenzi²⁹. Klasifikace jiných zmíněných konfliktů po konci studené války jako konfliktů zástupných však stojí na vodě. Obě války v Perském zálivu prospěly americkému spojenci Saúdské Arábii, neboť režim Saddáma Husajna byl jejím rivalem.³⁰ Stejnou, ne-li větší měrou ovšem prospěly i Íránu.³¹ O tom, že by bylo americkým strategickým kalkulem pomoci Íránu, nemůže být řeč. Co se týče jugoslávských válek, v nich zas Írán stál na stejné straně jako NATO;³² vztahy íránského neformálního spojence Ruské federace se Západem nikdy předtím ani poté nebyly lepší, přesto Rusko stálo na přesné opačné straně konfliktu.³³

Je lákavé dívat se na věci *ex post* a dávat událostem význam dle klíče *cui bono*. Takovýto pohled však neodráží složitost situace v daném historickém momentě, nezajímají ho lokální aktéři s reálnými vzájemnými konflikty a vnímá je pouze jako loutky v rukou velmocí. Každý lokální či regionální konflikt nutně té které velmoci uškodí či pomůže i bez toho, aby musela být jejím prvotním hybatelem. Takový je úděl velmocí: jejich zájmy jsou dotčeny všude.

Odmyslíme-li problematičnost klasifikace mnoha z těchto příkladů jako zástupných válek, Gray neuvádí, zda tyto války v úhrnu připravily o život více lidí než odpovídající války velmocenské. Rovněž upozorňuje na anekdoty během Studené války, které ukazují, že k jadernému konfliktu nakonec nedošlo pouze díky několika nepravděpodobným náhodám.³⁴ Ačkoli státní monopolizace násilí opravdu vedla k poklesu vražd, státní násilný monopol se několikrát stal, zejména v průběhu 20. století, nástrojem teroru, vražd a genocid. Gray kritizuje Pinkera, že tyto události popisuje pouze jako nekonkluzivní

²⁵ SPENCER, Metta. Ukraine: Civil War/Proxy War. *Peace Magazine*. 2014, roč. 30, č. 4.

²⁶ STOJAR, Richard. Konflikt na Ukrajině a ruský zásah: Nový způsob vedení hybridní války, nebo aplikace klasických postupů? *Vojenské rozhledy*. 2015, roč. 24, č. 2, s. 27.

²⁷ STOJAR, Richard. Vývoj a proměna konceptu hybridní války. *Vojenské rozhledy* [online]. 2017, roč. 26, č. 2, s. 46. DOI: 10/ggntjh

²⁸ KULHÁNEK, Ladislav. Rakety Hizballáhu: Relace nasazení a obrana. *Obrana a strategie* [online]. 2018, roč. 17, č. 2, s. 69. DOI: 10/ggntjs

²⁹ TICHÝ, Lukáš. Bezpečnostní a zahraniční politika Ruské federace v Sýrii. *Vojenské rozhledy* [online]. 2015, roč. 24, č. 2, s. 42-43. DOI: 10/ggntj5

³⁰ BESENYŐ, János a Adrián CSAJKA-VÁNDOR. Egypt and Saudi Arabia in the Middle East Proxy Wars. *Strategic Impact*. 2018, roč. 3-4, č. 68/69.

³¹ TZEMPRIN, Athina. The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead. *Croatian Political Science Review*. 2015, roč. 52, č. 4-5, s. 192.

³² BARDOS, Gordon N. Iran in the Balkans: A History and a Forecast. In: *World Affairs Journal* [online]. 2013 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/vs3u5r2>.

³³ BOWKER, Mike. The Wars in Yugoslavia: Russia and the International Community. *Europe-Asia Studies* [online]. 1998, roč. 50, č. 7. DOI: 10/dkxh5s

³⁴ GRAY, John. *Steven Pinker is Wrong About Violence and War* [online] [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://tinyurl.com/onqo678>.

nepravdivost ve statistice. Zneužití státní moci - či její selhání - vede dodnes i k jiným formám utrpení než smrt v boji. Miliony umírají hladem a jako uprchlíci jsou nuceni opustit své domovy, mezi válečné oběti se nepočítají oběti mučení, lidé s psychickými traumaty a ranami z chemikálií použitých ve válce.³⁵

Opět však nutno položit otázku, jak tyto stále existující tragédie ob stojí ve srovnání s neschetnými osobními tragédiemi předchozích staletí. Gray explicitně neprokuje, zda by tyto druhy utrpení měly být dnes rozšířenější než v minulosti. Jádrem Pinkerovy argumentace je, že v tomto ohledu si současnost ve srovnání s minulostí vede dobře. Grayova tvrzení však budí dojem, že tyto aspekty Pinker ignoruje.

Podobně argumentuje i Braumoeller a rozlišuje *pozitivní* a *negativní mír*.³⁶ Tato distinkce odkazuje na norského sociologa a matematika Johana Galtunga, jenž koncem šedesátých let dvacátého století ve své práci *Theories of Peace* dělá rozdíl mezi dvěma pojetími míru. Zatímco *negativní mír* je charakterizován pouhou absencí organizovaného násilí, Galtung zdůrazňuje, že mnohem důležitější je měření a udržování *míru pozitivního*.³⁷ Takovýto druh míru je obtížněji definovatelný (krom jiného je v jeho rámci tolerována určitá nízká míra výskytu násilí), ale měl by záviset na implementaci a internalizaci určitého okruhu hodnot. Galtung mezi tyto hodnoty řadí *spolupráci, absenci strachu, absenci nouze, absenci vykořisťování, hospodářský rozvoj, rovnost, spravedlnost* apod.³⁸

Z podobné myšlenkové tradice vychází i Gary Goertz et al. v knize *The Puzzle of Peace*³⁹, vydané v roce 2016. Konceptualizaci míru považují za takřka nejsložitější krok jakékoli vědecké práce, která by chtěla zkoumat trendy v této oblasti. Mír považují za mnohorozměrnou veličinu⁴⁰ a jeho měření pouhým počtem mrtvých by určitě nazvali redukcionistickým. Autoři docházejí k závěru, že po operacionalizaci míru v pozitivním galtungovském smyslu se počet států, které ho požívají, od začátku do konce studené války více než zdvojnásobil.⁴¹ Toto zjištění kopíruje i tvrzení Pinkera o tom, že koncem studené války přišlo i nové, opět mírumilovnější období v globálním měřítku.

V každém případě však nelze aplikovat jiná „pravidla hry“ pro analýzu násilí v minulosti a násilí dnes. Ve vědě srovnáváme pouze srovnatelné, jenže Braumoeller či Gray aplikují metr *negativního míru* na minulost a v rámci té samé analýzy metr *pozitivního míru* na přítomnost. Ano, opravdu lze tvrdit, že spíše než násilí fyzické je dnes běžnější psychologické utrpení. Psychologické trauma však není násilí, je to zcela jiná kategorie, a právě proto je označujeme jinými pojmy. Pouze ve společnostech, kde byla vymýcena nouze a boj o holé přežití, vzniklo umění, věda a filozofie. Tam, kde již téměř není fyzické násilí, mají jednotlivci ten luxus všimnout si křivd psychologických.⁴²

³⁵ Ibid.

³⁶ BRAUMOELLER, Bear F. *Only the dead*, s. 45.

³⁷ GALTUNG, Johan. *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking*. International Peace Research Institute, Oslo: [s.n.], 1967, s. 12.

³⁸ Ibid., s. 14.

³⁹ GOERTZ, Gary, Paul F. DIEHL a Alexandru BALAS. *The Puzzle of Peace: The Evolution of Peace in the International System*. New York: Oxford University Press, 2016.

⁴⁰ Ibid., s. 39.

⁴¹ Ibid., s. 66.

⁴² LUKIANOFF, Greg a Jonathan HAIDT. It's a Really Bad Idea to Tell Students Words Are Violence. In: *The Atlantic* [online]. 2017 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/3dDtn5R>.

Samozřejmě, lze vypracovat studii o historické a současné míře psychologického utrpení. V takovémto případě je nutno psychologické „násilí“ řádně operacionalizovat a srovnávat tutéž kategorii v minulosti a přítomnosti.

Pinker se ve své zmiňované pozdější práci *Enlightenment Now* věnuje i trendům v rozvoji lidského a společenského blaha, což bychom mohli nazvat *pozitivním mírem*. Tato dimenze je však zcela mimo rozsah našeho pojednání.

Spor o pojmy a definice

Gray také pochybuje o smysluplnosti operování s konceptem války v době, kdy se charakter války a její sociální role velice liší od minulosti. Této problematice se detailně věnuje americká odbornice na právní dějiny Rosa Brooksová ve své knize *How Everything Became War and the Military Became Everything*⁴³, vydané v roce 2016. Až do nedávné doby takřka každá kultura a civilizace dodržovala přísnou, až rituální hranici mezi mírem a válkou. Války byly formálně vyhlášeny, vojáci byli specifickou společenskou vrstvou, bojiště byla jasně vymezena. Válka je dodnes kulturně vnímána jako separátní sféra, kde platí jiná pravidla než v době míru. V současné době se však toto mění. Války téměř nikdy nejsou formálně vyhlášeny, nelze udělat jasnou hranici mezi válčícími stranami a není jasné, kdo je a není válečníkem. Na internetu probíhá kyberválka neustále a liberální demokracie na čele se Spojenými státy již přes půl druhého desetiletí vedou válku proti teroru, která má nejasného protivníka, cíl v nedohlednu a zbraně v podobě bezpilotních letadel, které stojí v šedé zóně na pomezí civilního práva, válečného práva a bezpráví.⁴⁴

Vojenský historik Donald Stoker však ostře reaguje na *buzzwordy*, jako je šedá zóna a hybridní válka. Dle Stokera není kvalitativně nic nového na tom, jak se vedou konflikty mezi státy v současné době a v minulosti. Tyto nové kategorie dle Stokera demonstrují neznalost historických poměrů a připisování současnému vývoji specifičnost, která neexistuje⁴⁵. To, co dnes nazýváme hybridní válkou, známe již od starověku a od nepaměti se aktéři snaží balancovat v oné šedé zóně mezi mírem a válkou. Opět nám tedy nezbyvá než srovnávat srovnatelné: hmatatelnou kinetickou destrukci a ztráty na lidských životech, které Pinkera zajímají.

Rozvoj kybernetického válčení taktéž není popřením Pinkerovy teze - právě naopak. Jak si všimají autoři věnující se problematice, jmenovitě politolog Thomas Rid, kybernetická válka neobsahuje komponent násilí⁴⁶, a tudíž ani nemůže být válkou. Přesun konfliktů do kyberprostoru, jak popisuje Rid, je potvrzením Pinkerovy teze o poklesu násilí.

Válka je však užitečný koncept a lze ji definovat i bez komponentu násilí. Takováto redefinice pak směrem do budoucnosti bude nabývat na důležitosti. Pro výzkum války jako společenského fenoménu to však mnoho neznamená - stačí se vrátit ke klasickému vymezení války dle Clausewitze: pokračování politiky za použití jiných prostředků.

⁴³ BROOKS, Rosa. *How Everything Became War and the Military Became Everything: Tales from the Pentagon*. New York: Simon & Schuster, 2016.

⁴⁴ Ibid., s. 8-14.

⁴⁵ STOKER, Donald a Craig WHITESIDE. Blurred Lines: Gray-Zone Conflict and Hybrid War—Two Failures of American Strategic Thinking. *Naval War College Review*. 2020, roč. 73, č. 1 (Winter 2020).

⁴⁶ RID, Thomas. *Cyber War Will Not Take Place*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2013, s. 34.

Kyberútoky jsou nyní právě těmi jinými prostředky.⁴⁷ Z tohoto hlediska nelze souhlasit s tím, že by kybernetické útoky nebyly válkou, je to však jen terminologický spor, nikoli spor o podstatu.

I z těchto důvodů nelze hledět na *The Better Angels Of Our Nature* jako na dílo věnující se ve významné rovině pouze válce. Násilná válka je pouze jednou z podob sledování politických zájmů nepolitickými prostředky. Pinker však rovněž nedostatečně jasně odděluje násilí válečné a násilí kriminální, jak poznamenává ve svém recenzním eseji Aschwin de Wolf⁴⁸ a zmiňuje příklad Spojených států. Pinker vnímá demokracii jako důležitý faktor pacifikace a jeho teorie neumí vysvětlit, proč země s takovou hlubokou demokratickou tradicí vykazuje tak vysoká čísla komunitního násilí.⁴⁹ Ač je možné válku z utilitárního hlediska prohlásit za násilí způsobené ideologií (věrnost státu), většina autorů konvenčně rozlišuje mezi psychologickými a sociologickými motivy pro násilí uvnitř komunity (kriminalita) a mezi komunitami (válka). Na tomto rozdělení není nic nedotknutelného a lze ho zpochybnit, Pinker se o to však výrazněji nepokouší.

Spor o náboženství a sekularismus

Na místě je rovněž kritika, která se soustředí na problematičnost některých Pinkerových historických tvrzení a jeho selektivitu, co do vyzvednutí významu některých historických fenoménů nad jiné. Historické přechody, které jsme popsali ve shrnutí obsahu díla, tvoří pouze zlomek civilizačních dějin, jímž je hodno věnovat pozornost; taktéž jim Pinker může připisovat větší význam, než by si zasluhovaly. Ross Douthat je ve své kritice kupříkladu skeptický vůči velice sekulárnímu vnímání historie Pinkera a jeho pohledu na náboženství jako na něco, co bylo potřeba překonat, aby mohlo dojít k civilizačnímu pokroku. Douthat argumentuje, že není náhoda, že země, kde došlo k pokroku nejvýraznějším, jsou právě země s křesťanskou tradicí.⁵⁰ Teolog David Bentley Hart rovněž tvrdí, že Pinkerova znalost středověké historie, filozofie a vědy je velice skromná a ignoruje specifické doktríny křesťanství a výdobytky evropského středověku, které neodmyslitelně vedly k renesanci, rozmachu vědy a pokroku; nedošlo k tomu tedy navzdory křesťanství, ale díky němu.⁵¹

V současné době se objevuje větší množství publikací, které argumentují, že liberalismus je přímým produktem křesťanského středověku. Filozof a historik liberalismu Larry Siedentop nazývá liberalismus *dítětem křesťanství*⁵² a tvrdí, že samotný sekularismus je aplikací křesťanské doktríny.⁵³ Siedentopův hlavní argument je, že nelze řádně

⁴⁷ GAT, Azar. *The Origins of Military Thought: From the Enlightenment to Clausewitz*. Oxford: Oxford University Press, 1989, s. 199.

⁴⁸ DE WOLF, Aschwin. Make Money, Not War: Steven Pinker's *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. *The Independent Review*. 2012, roč. 17, č. 1.

⁴⁹ Ibid., s. 133-135.

⁵⁰ DOUTHAT, Ross. Steven Pinker's History of Violence. In: *Doss Douthat* [online]. 2011 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://nyti.ms/374lnbE>.

⁵¹ HART, David Bentley. The Precious Steven Pinker. In: *First Things* [online]. 2012 [cit. 12.03.2020]. Dostupné z: <https://bit.ly/3dBQjm2>.

⁵² SIEDENTOP, Larry. *Inventing the Individual: The Origins of Western Liberalism*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press, 2014, s. 333.

⁵³ Ibid., s. 349.

a udržitelně aplikovat normativní systém mimo kulturní kontext jeho vzniku.⁵⁴ Pinker na druhou stranu vidí středověk jako prostorově a časově monolitické období a nevnímá nuance, které by náboženství zasadily do kontinua spolu se sekularismem a liberalismem. Právě posledně zmíněný proud kritiky je nejobtížnější odmítnout, ač má na Pinkerova tvrzení pouze omezený dosah.

Spor o *Leviatana* a obchod

Pinker mezi důvody poklesu násilí řadí dva dominantní faktory: monopolizaci násilí a moci v rukou státu; a rozvoj kapitalistického způsobu výměny statků. Z prvního plyne, že silný stát, který má moc pevně v rukou a svůj monopol nedovolí přenechat jiným entitám, je pro pacifikaci optimální. Na druhé straně, kapitalistická ekonomika v podobě, v jaké ji vykládá Pinker, vyžaduje relativně malou roli státu a obecně *laissez faire* přístup. Aschwin de Wolf si všimá, že navzdory mamutímu rozsahu své publikace se Pinker jen v zárodcích věnuje odlišování mírových dividend *Leviatana* a mírových dividend obchodu.⁵⁵ Pinker se snaží oba faktory hutně kauzálně vysvětlit, nevšímá si však paradoxů ve vztahu mezi nimi. I Azar Gat hovoří o paradoxu, kdy je na jedné straně mír čím dál víc ekonomicky prospěšnější prakticky pro všechny; zároveň však právě v období nárůstu lukrativnosti míru došlo k nebyvalé expanzi ničivého potenciálu válčení.⁵⁶

Z hlediska politologického a orientace na bezpečnostní výzkum nás však především zajímá faktor první, *Leviatan*. Mají silné státy sklon ke snižování míry násilí? Tuto výzkumnou otázku, právě v reakci na Pinkera, si položil Ryan Murphy⁵⁷ a dospěl ke dvojímu závěru: ač na základě nezávisle analyzovaných dat prokázal kontinuálně snižující se míru komunitního násilí, nenašel důkaz o tom, že by síla státu dle tří dostupných datasetů (*Worldwide Governance Indicators* Světové banky, *Polity IV* a procenta HDP spotřebovaného státem) měla predikovat sníženou míru násilí. Z toho vyplývá, že co do kauzality, má Pinkerova teze co vysvětlovat a prokazovat.

Je Pinkerova teorie univerzální?

Jak bylo naznačeno výše, statistické argumenty ukazují pouze část sociální reality, očištěnou o kvalitativní zjištění; a dostupná data lze interpretovat různými způsoby. Hlavním úspěchem Pinkera je však propojení dat s historiografií a teorií toho, jak mění se stav poznání světa, technologický pokrok a změna norem interaguje se změnou míry násilí ve společnosti. Pouze tak lze přičíst statistikám smysl a formulovat koherentní teorii.

Zejména poslední proud kritiky (založený na jiné interpretaci role náboženství) má vliv na to, do jaké míry je Pinkerova teorie kompletní a zdali neopomíjí zásadně důležité faktory pro pokles násilí. Jakkoli je humanismus, osvícenství a vědecká metoda (jak ji známe dnes) produktem západního civilizačního okruhu, přičítání ještě významnější role

⁵⁴ Ibid., s. 1-4, 363.

⁵⁵ DE WOLF, Aschwin. *Make Money, Not War: Steven Pinker's The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*, s. 147.

⁵⁶ GAT, Azar. *Is war declining - and why?* *Journal of Peace Research* [online]. 2013, roč. 50, č. 2. DOI: 10/f4xbrg

⁵⁷ MURPHY, Ryan. *Are Strong States Key to Reducing Violence? A Test of Pinker*. *Libertarian Papers*. 2016, roč. 8, č. 2.

křesťanskému středověku pro jejich formaci pak musí vést ke kladení mnoha otázek o tom, do jaké míry je sám pokles násilí především produktem západní společnosti; do jaké míry nezapadní společnosti vykazují pacifikaci pouze po „nasáknutí“ západními normami; či do jaké míry lze pozorovat paralely evropského vývoje v mimoevropských kulturách. Jinými slovy, lze předpokládat univerzalitu pacifikace a norem, jež k ní vedou?

Pinkera jsme ohledně této otázky osobně kontaktovali prostřednictvím e-mailu a dotázali se na tuto zásadní mezeru v jeho teorii. Ve své odpovědi připomenul, že jeho data zahrnují kromě západní Evropy a USA rovněž Čínu, Latinskou Ameriku a Afriku. Nedostali jsme se však k ujasnění, jakým způsobem teorie formulovaná a plně zdokumentovaná pouze na případech západních států vysvětluje data z celého světa.⁵⁸ Toto lze považovat, přinejmenším z hlediska teorie, za jeden z největších nedostatků *The Better Angels Of Our Nature*, ale i jeho poslední knihy *Enlightenment Now*. Zda jsou však hodnoty osvícenství závislé na západním kulturním prostředí, nebo mají univerzální potenciál, je na diskusi přesahující rozsah tohoto textu.

SHRNUTÍ A ZÁVĚRY

Pinkerovo dílo *The Better Angels Of Our Nature* představuje dominantní historické trendy v organizaci společnosti a popisuje, jak jejich interakce s atributy lidské přirozenosti vede k preferenci mírumilovného řešení konfliktů a postupnému poklesu všech druhů fyzického násilí. Díky těmto historickým proměnám v lidských společenstvích platí, že náhodně vybraný lidský jedinec má v současné době nižší pravděpodobnost být násilně zbaven života než kdykoli v zaznamenané minulosti.

Vůči těmto tvrzením lze pozorovat několik proudů explicitní či implicitní kritiky. Je to kritika statistických metod, která aplikuje statistické postupy na dostupná data. Tato vlna kritiky však selhává v prokázání svých vlastních tvrzení a vyvrací tvrzení, která Pinker nikdy nevyslovuje. Odezva na Pinkera z principiálních pozic kritizuje Pinkerův pohled na pokles násilí jako na pokles relativního počtu lidí násilně zbavených života. Ač tvrzení tohoto proudu nelze po právu odmítnout, dívají se na realitu z jiného úhlu a jsou s Pinkerem paradigmaticky nesouměřitelná. Třetí druh kritiky pochází od autorů tvrdících, že charakter státu, války, utrpení a násilí se proměňuje, rozšiřuje a zužuje a nelze aplikovat stejný metr na historicky odlišné situace. Tuto kritiku lze vesměs odmítnout, protože Pinker jasně vymezuje okruh fenoménů, které se snaží vysvětlit a nenaznačuje, že by měl snahu vysvětlit i fenomény mimo tento okruh. Poslední vlnu reakcí pak spojuje kritika Pinkerova pohledu na náboženství a sekularismus a na selektivní výběr dat podporující tento světónázor. Tato kritika je ze všech nejlegitimnější, a ačkoli nefalzifikuje celou Pinkerovu teorii, vrhá pochybnosti nad šíří její platnosti.

Za nejučenější kritiku Pinkerova díla lze považovat *Only the Dead: The Persistence of War in the Modern Age* od Beara Braumoellera. Ta systematicky analyzuje Pinkerovy argumenty a poukazuje na jejich limity: že *dlouhý mír* mezi velmocemi může být jen pravidelným „klidem zbraní“, že osvícenství krom mírumilovnosti přineslo i nejkrvavější konflikty historie a že chování států v dnešním mezinárodním systému lze lépe vysvětlit argumenty o povaze systému, nikoli osvícenstvím a změnou hodnot. Braumoellerovy výtky

⁵⁸ PINKER, Steven. Re: My diploma thesis on the „Better Angels“ (e-mail). [online]. 2016 [cit. 29.01.2016]

však operují na odlišné analytické úrovni a ukazují odlišný pohled na to, jak lze číst statistiku, který je dán paradigmaticky. Proto lze Braumoellerovu kritiku vnímat především jako shrnutí limitů argumentů Pinkera a „nových optimistů“.

Veškerá výše popsaná polemika samozřejmě pokrývá pouze část kritiky, která na tak rozsáhlé dílo byla či mohla být vznesena. Nebyla však vznesena taková kritika, která by věrohodně zpochybnila základní teze předmětného díla. I přes své limity a nedostatky je *The Better Angels Of Our Nature* významným příspěvkem ke zkoumání politiky a mezinárodních vztahů. V oboru bezpečnostních a strategických studií je totiž pořád dominantním výzkumným problémem studium příčin vzniku válek. Pečlivé čtení Pinkera má však potenciál způsobit reorientaci a korekci v zaměření výzkumu. Místo výzkumných otázek „proč vzniká válka“ se nyní můžeme častěji ptát „proč vzniká mír“, místo „kam to ten svět spěje“ nás může zajímat „kam jsme to až dospěli“. Pohled na svět, kde je válka a násilí endemické a kde je mír inovací hodnou výzkumu, by přinesl do oboru nový a svěží vítr. Již poněkud ambicióznější je očekávat, že Pinker a jeho stoupenci přinesou do akademického *mainstreamu* jakousi rehabilitaci modernity, jejíž pověst je zejména pod vlivem marxistických proudů pošramocena. Historický vývoj posledního století je rozporuplný a lze na něm nalézt velké množství negativ - výzkumu soustředícího se na tyto aspekty existuje dostatek. Má ale smysl dívat se také na to, co děláme jako globální civilizace správně. To může být inspirací nejenom pro nové výzkumné problémy, ale rovněž normativním impulzem pro hledání řešení aktuálních palčivých problémů, kterým lidská společnost čelí.

Diskuse, která o knize *The Better Angels Of Our Nature* proběhla, zasáhla do oboru mezinárodních vztahů a strategických studií, zejména v českém prostředí, zatím jen v omezené míře. Tento text měl za cíl překlenout tuto mezeru a ukázat přínos Pinkerovy analýzy i jeho kritiků pro tento obor a pro české akademiky i praktické tvůrce a vykonavatele bezpečnostní politiky.